

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

August Pettersson

Ömsesidigt erkännande på bekostnad av rätten till frihet och säkerhet?

- en uppsats om den europeiska arresteringsorderns
tvångsmedel ur ett svenskt perspektiv

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Jacob Öberg

Termin: VT 2019

Innehåll

Summary	1
Sammanfattning	2
Förkortningar	3
1 Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsning	9
1.5 Disposition	10
2 Rättsligt ramverk	11
2.1 Principen om ömsesidigt erkännande	11
2.2 Rambeslutet	12
2.2.1 <i>Tillämpningsområde</i>	12
2.2.2 <i>Vägransgrunder</i>	12
2.2.3 <i>Tidsfrister</i>	13
2.3 Analys	14
3 Aranyosi och Căldăraru	16
3.1 Bakgrund	16
3.2 EU-domstolens resonemang	16
3.3 Synpunkter på målet	18
3.4 Analys	19
4 Överlämnandelagen	21
4.1 Personella tvångsmedel	21
4.2 Rätt till frihet och säkerhet	23
4.3 Analys	25
5 Slutsatser	28
Käll- och litteraturförteckning	30
Rättsfallsförteckning	33

Summary

The ECJ ruling in *Aranyosi and Căldăraru* restricts the application of the principle of mutual recognition in the Framework Decision. If an executive authority finds that there is a real risk of a violation of the ban on torture in the specific case, an EAW shall be suspended but not refused. If it is proportionate, a sought-after agent may remain detained after the deadlines in the Framework Decision has been passed. Otherwise, the agent can be released with guarantees that the person will not deviate. The purpose of this thesis is to investigate the consequences of the just mentioned position for a Swedish executive authority when using personnel coercive measures pursuant to domestic law (Överlämnandelagen) and if competence to refuse the issuing EAW should have been given in regard to the sought-after agent's right to freedom and security in Article in the 6 EU Charter.

A custodial measure that falls within the scope of the article, is performed according to law and is regarded as part of an expulsion or extradition process may be allowed under the EU Charter if it is executed sufficiently quickly. The Swedish executive authority may, in accordance with domestic law (Överlämnandelagen), enforce an arrest, a detention, a notification duty to the police and a travel ban when a EAW is received.

I conclude that the four coercive measures in Swedish domestic law (Överlämnandelagen) may be permitted under the EU Charter. However, if it takes a long time for the issuing state to remedy an obstacle to enforcement, there is a risk of violation. In addition, the lack of proportionality assessment in non-custodial coercion seems to be contrary to the legality requirement of the EU Charter. Thus, it can be argued that the position of *Aranyosi and Căldăraru* gives priority to the principle of mutual recognition over human rights in some cases. In principle, the Swedish executive authority cannot remedy this – something that would have been possible if a ground for refusal was introduced in *Aranyosi and Căldăraru*.

Sammanfattning

EU-domstolens dom i *Aranyosi och Căldăraru* inskränker tillämpningen av Rambeslutet enligt principen om ömsesidigt erkännande. Om en verkställande myndighet konstaterar att en verklig risk för brott mot tortyrförbudet föreligger i det konkreta fallet ska en EAW skjutas upp, men inte vägras. Om det är proportionerligt får en eftersökt person hållas fortsatt frihetsberövad efter att tidsfristerna i Rambeslutet passerats eller försätta hen på fri fot mot garantier att personen inte avviker. Syftet med uppsatsen är att undersöka konsekvenserna av detta ställningstagande för en svensk verkställande myndighet vid användning av personella tvångsmedel i Överlämnandelagen och om de borde fått kompetens att vägra den utfärdade EAW:n med hänsyn till den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet i artikel 6 EU-stadgan.

Rätten till frihet och säkerhet medför att ett frihetsberövande som faller inom artikelns tillämpningsområde, har laglig grund och sker som ett led i en utvisning- eller utlämningsprocess kan vara tillåtet om det sker tillräckligt skyndsamt. Den svenska verkställande myndigheten kan enligt Överlämnandelagen vidta anhållande, häktning, anmälningsplikt och reseförbud vid en inkommen EAW.

Jag drar slutsatsen att de fyra tvångsmedlen i Överlämnandelagen kan vara tillåtna enligt EU-stadgan. Däremot föreligger en risk för kränkning om det tar lång tid för den utfärdande staten att avhjälpa verkställighetshindret. Avsaknaden av en proportionalitetsbedömning vid icke-frihetsberövande tvångsmedel tycks därutöver strida mot laglighetskravet i EU-stadgan. Sålunda går det att argumentera för att ställningstagandet i *Aranyosi och Căldăraru* prioriterar principen om ömsesidigt erkännande framför mänskliga rättigheter i något fall. Den svenska verkställande myndigheten kan i princip inte avhjälpa detta – något som hade det varit möjligt om en vägransgrund istället införts i *Aranyosi och Căldăraru*.

Förkortningar

CMLR	Common Market Law Review
ECJ	European Court of Justice
EAW	Europeisk arresteringsorder
EKMR	Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska Unionen
EU-stadgan	Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FEU	Fördraget om den Europeiska Unionen (Lissabon)
FEUF	Konsoliderad version av fördraget om Europeiska Unionens funktionssätt
HD	Högsta domstolen
NJEC	New Journal of European Criminal Law
Rambeslutet	Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
Rådet	Europeiska unionens råd
Överlämnandelagen	Lag (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Vid Europeiska rådets toppmöte i Tammerfors¹ 1999 (Tammerfors-slutsatserna) togs de första stegen mot ett straffrättsligt samarbete som bygger på principen om ömsesidigt erkännande inom Europeiska Unionen (EU). Ett syfte var då att skapa en inre marknad för domar och beslut vilken skulle underlätta skyddet för den enskildes rättigheter.² *Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna* (Rambeslutet) var ett av de tidigare instrumenteten i denna anda.³ En medlemsstat kan genom att utfärda en europeisk arresteringsorder (EAW) förmå en verkställande myndighet i en annan medlemsstat att gripa och överlämna en eftersökt person för lagföring, verkställighet av ett fängelsestraff eller annan frihetsberövande åtgärd.⁴ I princip ska den verkställas hos den senare utan sakprövning.⁵ I Sverige implementerades Rambeslutet genom *lag (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder* (Överlämnandelagen).

*Europeiska Unionens stadga över de grundläggande rättigheterna*⁶ (EU-stadgan) skyddar enskilda från tortyr, omänsklig eller förnedrande bestraffning och behandling (tortyrförbudet).⁷ I målet *Aranyosi och Căldăraru* prövades frågan huruvida den verkställande myndighetens skyldighet att verkställa en EAW påverkas av att fängelseförhållandena i den utfärdande staten riskerar att bryta mot tortyrförbudet.⁸

¹ Europeiska rådet i Tammerfors den 15–16 oktober 1999, Ordförandeskapets slutsatser.

² Ibid. punkt 33.

³ EGT L 190, 18.7.2002, s. 1–20; Genom Rådets rambeslut 2009/299/RIF av den 26 februari 2009 kom Rådets rambeslut 2002/584/RIF att ändras något. I uppsatsen kommer båda hänvisas till under förkortningen ”Rambeslutet”.

⁴ Artikel 1.1 Rambeslutet.

⁵ Jmf artikel 1.2 Rambeslutet och Xanthopoulou (2018), s. 7 samt Anagnostaras (2016) s. 1683.

⁶ EUT C 326, 26.10.2012, s. 391–407.

⁷ Artikel 4 EU-stadgan.

⁸ Artikel 4 EU-stadgan och C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 74.

EU-domstolen konstaterade att om det föreligger en verklig risk för en kränkning av tortyrförbudet i det konkreta fallet ska verkställigheten av en EAW skjutas upp, men inte upphöra.⁹ Istället framgår det av domens punkt 100-102 att den eftersökte ska hållas fortsatt frihetsberövad eller försättas på fri fot förenat med åtgärder som är nödvändiga för att hen inte avviker tills ett slutgiltigt beslut kan fattas.¹⁰ Någon vägledning om hur länge skyldigheten att se till att den eftersökte inte avviker framkommer inte och för den verkställande myndighetens vidkommande kan detta ha betydelse för en annan i EU-stadgan skyddad rättighet.

Den verkställande myndigheten är skyldig att beakta den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet när de tillämpar EU-rätten.¹¹ Frihetsberövanden är som huvudregel otillåtna i EU-stadgan. Däremot kan de accepteras om de faller inom artikelns tillämpningsområde, har laglig grund och omfattas av en i artikeln uppräknad undantagssituation.¹² Frihetsberövanden som ett led i utlämningen eller utvisningen av en eftersökt utgör ett sådant undantag om det sker tillräckligt skyndsamt.¹³

I den juridiska doktrinen har målet *Aranyosi och Căldăraru* diskuterats flitigt. Däremot saknas en konsekvensanalys över den verkställande myndighetens skyldighet att upprätthålla den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet i ljuset av domens p. 100-102.¹⁴ Med anledning av de problemen som kan uppstå för en svensk verkställande myndighet och avsaknaden av rättspraxis och doktrin på området gör det relevant att undersöka frågan vidare.

⁹ C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 98.

¹⁰ Ibid. punkt 100-102.

¹¹ Artikel 6 EU-stadgan och Lebeck (2016), s. 242.

¹² Artikel 6 EU-stadgan jmf artikel 5 EKMR.

¹³ Artikel 5 f) EKMR jmf C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan*, punkt 57.

¹⁴ Från CMLR kan följande artiklar läsas: Anagnostaras (2016) *Mutual confidence is not blind trust! Fundamental rights protection and the execution of the European arrest warrant: Aranyosi and Căldăraru*; Lenaerts (2017), *La vie après l'avis: Exploring the principle of mutual (yet not blind) trust*; Xanthopoulou (2018), *'Mutual trust and rights in EU criminal and asylum law: Three phases of evolution and the uncharted territory beyond blind trust'*. I NJEC kan även Mitsilegas (2015), *'The symbiotic relationship between mutual trust and fundamental rights in Europe's Area of criminal justice'*. Se även Nilsson (2005), *Ömsesidigt erkännande*, Souminen (2014), *Grundläggande rättigheter och straffrättsligt samarbete* och forskningsprojektet *Transfer of Prisoners* <<https://euprisoners.eu/>>.

1.2 Syfte och frågeställning

Efter *Aranyosi och Căldăraru* kan en konflikt mellan principen om ömsesidigt erkännande och den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet uppstå. Syftet med uppsatsen är därför att undersöka om EU-domstolen borde ha gett den verkställande myndigheten kompetens att vägra den utfärdade EAW:n i *Aranyosi och Căldăraru*. Jag kommer exemplifiera konsekvenserna av EU-domstolens ställningstagande genom att undersöka domen i förhållande till svenska verkställande myndigheters användande av de personella tvångsmedlen anhållande, häktning, anmälningsskyldighet och reseförbud. För att uppfylla detta syfte behöver följande frågeställning besvaras:

- Vilka konsekvenser får EU-domstolens ställningstagande i punkt 100-102 i *Aranyosi och Căldăraru* för svenska verkställande myndigheters ansvar att tillgodose den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet enligt artikel 6 i EU-stadgan vid tillämpningen av Överlämnandelagens personella tvångsmedel?

1.3 Metod och material

Jag använder en rättsdogmatisk metod för att besvara frågeställningen. Den erkänner de allmänt accepterade rättskällorna.¹⁵ Dessa skiljer sig dock åt i den svenska rättsordningen och inom EU. Metoden i uppsatsen kommer därför vara olika beroende av vilken rättsakt som behandlas.

Utfallet i *Aranyosi och Căldăraru* kan få konsekvenser för Överlämnandelagens regler om personella tvångsmedel.¹⁶ Jag kommer därför använda de svenska allmänt accepterade rättskällorna: lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin för att fastslå gällande rätt.¹⁷

¹⁵ Nääv och Zamboni (2018), s. 21 jmf Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 40.

¹⁶ Överlämnandelagen 4:5–6.

¹⁷ Nääv och Zamboni (2018), s. 21.

Därutöver kommer jag att anlägga en EU-rättslig metod. Inom EU finns både rättsligt bindande- och vägledande rättskällor.¹⁸ EU:s primärrätt utgörs av Fördraget om Europeiska unionen (FEU),¹⁹ Fördraget om Europeiska Unionens funktionssätt (FEUF)²⁰ och EU-stadgan. Dessa är bindande, har överordnad ställning och stiftas enhälligt av medlemsstaterna.²¹

Sekundärrätten antas med stöd av primärrätten. Exempel på bindande sekundärrätt är *förordningar*, vilka har allmän giltighet i sig själv, *direktiv*, vars resultat ska uppnås genom att införlivas i nationell lagstiftning och *beslut*, vilka riktar sig dess recipienter.²² Institutionernas rekommendationer, yttranden, resolutioner och meddelanden ses istället som vägledande (soft law).²³ Därutöver inkluderas generaladvokaters förslag till avgöranden och den EU-rättsliga doktrinen i den senare kategorin.²⁴

Inom det polisiära och straffrättsliga samarbetet antas därutöver *rambeslut* enhetligt av Europeiska unionens råd (Rådet). Dessa syftar till att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning och målen i rambesluten är bindande för medlemsstaterna men implementeras i nationell lagstiftning. Till skillnad från direktiv har de dock aldrig direkt effekt.²⁵

Utöver de skrivna rättsreglerna har EU-domstolens rättspraxis en stark ställning.²⁶ Den tidigare är ofta vag och målinriktat skriven vilket skapat tillämpningsproblem. EU-domstolen har därför, genom *effet utile-doktrinen*, tillämpat bestämmelser på ett gynnsamt sätt för EU:s utveckling och integration. Därigenom kompletterar domstolens rättspraxis den skrivna lagen.²⁷ Två tydliga exempel på detta är EU-domstolens avgörande i *Costa*

¹⁸ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 40.

¹⁹ EUT C 326, 26.10.2012, s. 13–390.

²⁰ Ibid. s. 47–390.

²¹ Artikel 48 och 51 FEU jmf Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 40–42.

²² Ibid. s. 42 jmf artikel 288 FEUF.

²³ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 42 jmf artikel 288 FEUF.

²⁴ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 40.

²⁵ Artikel 34.2 Nicefördraget om ändring av fördraget om Europeiska unionen, fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna och vissa akter som hör samman med dem EGT C 80, 10.3.2001, s. 1–87 och artikel 9 i Konsoliderad version av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt protokoll (nr 36) om övergångsbestämmelser EUT nr 115, 09.05.2008 s. 0322–0326.

²⁶ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 40.

²⁷ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 49 jmf artikel 19.1 FEU.

ENEL, där EU-rätt ansågs ha företräde framför nationell rätt²⁸, och *Van Gend en Loos*, där principen om direkt effekt fastslogs enligt vilken privatpersoner kan åberopa EU-bestämmelser i nationella och europeiska domstolar.²⁹ För detta har EU-domstolen av vissa kritiserats för att bedriva juridisk aktivism, medan andra har menat att detta är en nödvändighet för att kunna döma överhuvudtaget.³⁰

För att läka tillämpningsproblemet använder EU-domstolen också allmänna rättsprinciper som tolkningsmetod. Dessa är mer grundläggande och bestående än regler, men samtidigt vaga och saknar ofta rättsföljd när de bryts. Detta skapar utrymme för skönsmässiga bedömningar där EU-domstolen kan uttrycka politiska och/eller moraliska värderingar i sina domar.³¹ Principen om ömsesidigt erkännande är exempel på en sådan allmän rättsprincip.³² En annan för uppsatsen relevant tolkningsmetod är den teleologiska.³³ Dess syfte har antingen varit att främja det ändamål som eftersträvas i bestämmelsen, att motverka orimliga konsekvenser av en bokstavstrogen tolkning eller att fylla ut luckor i EU-rätten.³⁴

Utöver de bindande rättskällorna kommer uppsatsen använda ett urval av forskningsartiklar på området. Om upphovsmännen till dessa måste något sägas. *Lenaerts* är EU-domstolens ordförande.³⁵ *Xanthopoulou* är verksam vid Brunel University London och forskar särskilt på EU-straffrätt och området för frihet, säkerhet och rättvisa.³⁶ *Danelius* har varit justitieråd i HD, upphovsman till FN:s konvention mot tortyr samt ledamot

²⁸ C-6/64, *Flamino Costa mot ENEL*.

²⁹ C-26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos mot Nederländska skatteförvaltningen*.

³⁰ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 59 och där gjorda hänvisningar.

³¹ *Ibid.* s. 62–63.

³² *Ibid.* s. 99–102.

³³ C-294/83, *Parti écologiste "Les Verts" mot Europaparlamentet*.

³⁴ Hettne och Otken Eriksson (2011), s. 168–170.

³⁵ Europeiska unionens domstol: Presentation av ledarmötena, <https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7026/sv/>, besökt 2019-05-22.

³⁶ Brunel University London: Dr Ermioni Xanthopoulou, <<https://www.brunel.ac.uk/people/ermioni-xanthopoulou>>, besökt 2019-05-22.

av den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna.³⁷ *Lebeck* är doktorand i offentlig rätt vid Stockholms Universitet.³⁸

1.4 Avgränsning

Problemformuleringen är generell och går att applicera på alla verkställande stater inom EU. Jag har dock i frågeställningen valt att avgränsa mig till att bara behandla Sveriges implementering av Rambeslutets tvångsmedelsregler. Skälet är att jag, utifrån min utbildning, är mest bekant med dessa. Det bör däremot inte leda till att uppsatsens slutsatser saknar betydelse för andra medlemsländer.

Både Rambeslutets bestämmelser och den implementerade Överlämnadelagen kommer hänvisas till i uppsatsen. Blandandet av rättskällor bör inte föranleda problem eftersom reglerna i Överlämnadelagen måste tolkas mot bakgrund av Rambeslutets skäl och artiklar.³⁹

Av utrymmesskäl kommer bara överlämning av utländska EU-medborgare över 15 år från Sverige behandlas. Av samma skäl inskränkts EU-stadgans, genom *Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* (EKMR), tillämpningsområde i uppsatsen. Uppsatsen kommer därför bara undersöka frihetsberövanden som är tillåtna som ett led i en misstänkts utlämning eller utvisning enligt artikel 6 EU-stadgan och artikel 5(f) EKMR.

Jag avgränsar mig från andra tvångsmedel än anhållande, häktning, anmälningsplikt och reseförbud. Detsamma gäller hur lång tid det tar för att ett verkställighetshinder ska avhjälpas. Slutligen kommer de sanktioner som Sverige kan drabbas av vid en eventuell kränkning av EU-stadgan utelämnas. Likaså migrationsrättsliga frågor som hade kunnat påverka bedömningen.

³⁷ Nordstedts Juridik Karnov Group: Hans Danelius, <<https://www.nj.se/expertes/hans-danelius>>, besökt 2019-05-22.

³⁸ Nordstedts Juridik Karnov Group: Carl Lebeck, <<https://www.nj.se/expertes/carl-lebeck>>, besökt 2019-05-22.

³⁹ Prop. 2003/04:7 s. 64–65 och 168.

1.5 Disposition

I avsnitt två kommer jag att redogöra för principen om ömsesidigt erkännande och hur den uttrycks i Rambeslutet. I avsnitt tre kommer jag redogöra för EU-domstolens avgörande *Aranyosi och Căldăraru*. Vidare kommer jag i avsnitt fyra, utifrån nyss nämnda dom, ställa EU-stadgans skydd för frihet och säkerhet mot Överlämnandelagens tvångsmedel. I slutet av varje avsnitt kommer jag att analysera resultatet av undersökningen. I avsnitt fem kommer jag diskutera de avsnittspecifika analyserna för att besvara den i avsnitt ett fastslagna frågeställningen och uppnå uppsatsens syfte.

2 Rättsligt ramverk

2.1 Principen om ömsesidigt erkännande

Inom EU:s första pelare,⁴⁰ Europeiska Gemenskapen (EG), var principen om ömsesidigt erkännande redan etablerad. I *Cassis de Dijon-målet* från 1979 konstaterade EU-domstolen att det som lagligen tillverkas och säljs i en medlemsstat inte fick förbjudas i en annan.⁴¹ Detta är ett uttryck för principen om ömsesidigt erkännande för varor, vilken grundar sig på uppfattningen att medlemsstaterna ska kunna känna förtroende för varandras lagstiftning även om utfallet inte blivit detsamma i den nationella rättsordningen.⁴² Däremot var principen om ömsesidigt erkännande genom Tammerfors-slutsatserna en nyhet för EU:s tredje pelare – det polisära och straffrättsliga samarbetet.⁴³

I Tammerfors-slutsatserna ville Europeiska rådet införa ett område med frihet, säkerhet och rättvisa inom EU.⁴⁴ Detta skulle bl. a. ske genom att radikalt förändra det mellanstatliga utlämningsarbetet i Europa till ett överlämnandeförfarande som på en inre marknad.⁴⁵ Europeiska rådet menade att ett ökat ömsesidigt erkännande av rättsliga avgöranden, både domar och beslut före rättegång, skulle underlätta samarbetet mellan medlemsländerna och skydda enskildas intressen. Principen bör därför betraktas som en *hörnsten* i det straffrättsliga samarbetet inom EU.⁴⁶

⁴⁰ Hettne och Otken Eriksson (2011), s 90 – Sedan Lissabonsfördragets ikraftträdande 1 december 2009 har EU:s uppdelning i pelare upphört. Däremot syftar avsnitt 2.1 till händelser före detta varför det är lämpligt att använda den tidigare terminologin.

⁴¹ C-120/78, *Rewe-Zentral AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*.

⁴² Bernitz och Kjellgren (2018), s. 294.

⁴³ Ibid. s. 447–448.

⁴⁴ Tammerfors-slutsatserna, inledning jmf artikel 67 FEUF.

⁴⁵ Påle (2003) s. 378 och Nilsson (2005) s. 889.

⁴⁶ Tammerfors-slutsatserna punkt 33 och 36.

2.2 Rambeslutet

2.2.1 Tillämpningsområde

För att Rambeslutet ska vara tillämpligt måste gärningen *för det första* vara kriminaliserad i både den utfärdande- och den verkställande staten.⁴⁷ Kravet på dubbelbestraffning kan dock efterskänkas om gärningen omfattas av de i Rambeslutet 32 uppräknade brott och det i den utfärdande staten föreskrivs en frihetsberövande påföljd om minst tre år.⁴⁸ *För det andra* måste vissa tröskelvärden för den frihetsberövande påföljden nås. Om en EAW avser lagföring krävs att en frihetsberövande påföljd om minst ett år är föreskriven i den utfärdande staten. Om den istället avser verkställighet av en frihetsberövande påföljd krävs det att påföljden uppgår till minst fyra månader.⁴⁹ *Slutligen* ska utformningen av en EAW uppfylla vissa formkrav.⁵⁰

Både den utfärdande- och den verkställande myndigheten har möjlighet att komplettera en redan utfärdad EAW.⁵¹ Om den, trots komplettering, brister på någon av ovanstående punkter kan överlämnandeförfarandet enligt Rambeslutet inte tillämpas.

2.2.2 Vägransgrunder

En utfärdad EAW kan vägras av den verkställande myndigheten även om Rambeslutet är tillämpligt.⁵² Obligatorisk vägransgrund föreligger när brottet omfattas av amnesti i den verkställande staten, om ett överlämnande skulle strida mot principen om *ne bis in idem* och om den eftersökte inte är straffmyndig i den verkställande staten.⁵³ Därutöver finns det vissa fakultativa vägransgrunder.⁵⁴

⁴⁷ Artikel 2.1 Rambeslutet.

⁴⁸ Artikel 2.2 Rambeslutet.

⁴⁹ Artikel 2.1 första och andra meningen Rambeslutet.

⁵⁰ Artikel 8.1 a–8.2 Rambeslutet.

⁵¹ Artiklarna 15.2-3 Rambeslutet.

⁵² Artikel 1.2 Rambeslutet.

⁵³ Artikel 3.1–3 Rambeslutet.

⁵⁴ Artiklarna 4–4a Rambeslutet.

EU-domstolen har i målet *Wolzenburg* konstaterat att vägransgrunderna i Rambeslutet är uttömmande.⁵⁵ När dessa inte ligger för handen är den verkställande myndigheten skyldig att verkställa en EAW enligt principen om ömsesidigt erkännande.⁵⁶

Tillämpningen av Rambeslutet får inte hindra skyldigheten att respektera de grundläggande värderingarna inom EU.⁵⁷ Det innebär att EU-stadgan och EKMR måste beaktas.⁵⁸ Frågan om detta ska räknas som en vägransgrund eller inte är kontroversiell.⁵⁹ Oavsett dess status har den dock kommit att påverka verkställigheten i *Aranyosi och Căldăraru* och *LM*.⁶⁰

2.2.3 Tidsfrister

En EAW ska verkställas skyndsamt.⁶¹ Tidpunkten för slutgiltigt beslut är beroende av den eftersöktes samtycke till överlämning men ska meddelas senast inom 60 dagar.⁶² I speciella fall kan den förlängas med ytterligare 30 dagar mot att den verkställande myndigheten kontaktar den utfärdande myndigheten samt Eurojust och anger skälen till förseningen. Om en försening upprepas ska Rådet kontaktas för att utvärdera tillämpningen av Rambeslutet på en mellanstatlig nivå.⁶³ Detta ger uttryck för det förenklande förfarande som europeiska rådet sökte eftersträva i Tammerfors-slutsatserna. Innan Rambeslutet trädde i kraft kunde ett utlämningsförfarande mellan två medlemsstater ta flera år.⁶⁴

EU-domstolen konstaterade i målet *Lanigan* att det faktum att tidsfristerna i Rambeslutet passerats inte medför att den verkställande staten

⁵⁵ C-123/08, *Wolzenburg*, punkt 57.

⁵⁶ Artikel 1.2 Rambeslutet.

⁵⁷ Artikel 1.3 Rambeslutet.

⁵⁸ Artikel 6.1 och 6.3 FEU.

⁵⁹ Xanthopoulou s. 19 och Anagnostaras s. 1688.

⁶⁰ C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru* och C-216/18 PPU, *LM* i relation till tortyrförbudet i artikel 4 EU-stadgan respektive rätten till rättvis rättegång i artikel 47 EU-stadgan.

⁶¹ Artikel 17.1 Rambeslutet.

⁶² Artikel 17.2–4 och 7 Rambeslutet.

⁶³ Artikel 17.7 Rambeslutet jmf C-404/15 och C-659/15, *Aranyosi och Căldăraru* punkt 99.

⁶⁴ Transfers of prisoners in Europe: European warrant arrest, <<https://euprisoners.eu/video/>>, besökt 2019-05-22.

undgår skyldigheten att verkställa en EAW.⁶⁵ En eftersökt person kan därför vara fortsatt frihetsberövad under längre tid än Rambeslutet föreskriver om det är tillåtet i den verkställande medlemsstatens lagstiftning⁶⁶ och frihetsberövande är förenligt med dennes rätt till frihet och säkerhet som förskrivs i EU-stadgan.⁶⁷ Den verkställande myndigheten ansvarar för att kontrollera detta och slutsatsen kan skapa en skyldighet att försätta en eftersökt på fri fot. I utbyte förses den eftersökte med nödvändiga åtgärder för att inte avvika och för att säkerställa att de nödvändiga materiella villkoren för ett överlämnande föreligger.⁶⁸ Lebeck tolkar *Lanigan* som att de strikta tidsgränserna i Rambeslutet ersätts med en proportionalitetsbedömning av frihetsberövandets nödvändighet i processen.⁶⁹

När ett slutgiltigt beslut har fattats ska den eftersökte överlämnas senast inom tio dagar i samråd med den utfärdande rättsliga myndigheten.⁷⁰ Om det trots ovan angivna förlängningsmöjligheter ändå inte går att genomföra ett överlämnande inom relevant tidsfrist, ska en häktad eftersökt person försättas på fri fot.⁷¹

2.3 Analys

Redan i Tammerforsslutsatserna uttryckte Europeiska rådet en vilja att EU-samarbetet på straffrättens område skulle integreras på ett sätt som efterliknar det för den inre marknaden för varor och tjänster. Genom Rambeslutet införs därför ett snabbt och förenklat överlämnandeförfarande baserat på principen om ömsesidigt erkännande. Den senare kommer till uttryck i begränsningen av den verkställande myndighetens prövningsrätt, de förhållandevis korta tidsfristerna och inskränkt kompetens att vägra en utfärdad EAW.

⁶⁵ C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan*, punkt 42 och 62 jmf artikel 17 Rambeslutet.

⁶⁶ Ibid. punkt 52 jmf artikel 12 och 17 Rambeslutet.

⁶⁷ Artikel 1.3 Rambeslutet, artikel 6 FEU, artikel 6 EU-stadgan.

⁶⁸ C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan*, punkt 59–61 jmf artikel 12 och 17.5 Rambeslutet.

⁶⁹ Lebeck (2016), s. 245.

⁷⁰ Artikel 23.1–2 rambeslutet. I vissa fall kan dock en ny överlämnandetidpunkt fastslås enligt 23:3 Rambeslutet.

⁷¹ Artikel 23.5 Rambeslutet.

Målet *Lanigan* visar därutöver att principen om ömsesidigt erkännande har fått stark ställning i rättstillämpningen genom att inte låta tidsfristerna i Rambeslutet trumfa den verkställande myndighetens skyldighet att vara lojal mot en utfärdad EAW. Detta kan, vilket Lebeck påpekar, betraktas som att en proportionalitetsbedömning ersätter tidsfristerna i Rambeslutet för att utreda nödvändigheten av användandet av ett tvångsmedel. Den verkställande myndigheten får då ett mandat att löpande pröva huruvida det är proportionerligt att en eftersökt hålls frihetsberövad under beslutsfasen. Det kan också ses som att EU-domstolen fyller ut de skrivna rättsreglerna för att tillämpa Rambeslutet i det enskilda fallet i enlighet med dess syfte.

Sammantaget visar ovanstående att principen om ömsesidigt erkännande givits en starkt ställning i Rambeslutet. I de flesta fall bör detta inte vara kontroversiellt. Samtliga medlemsstater har ett intresse av att få eftersöka personer överlämnade till sig på ett enkelt sätt. Genom att lämna ett tidskrävande utlämningsinstitut till förmån för ett överlämnandeförfarande baserat på principen om ömsesidigt erkännande kan detta intresse tillgodoses. I andra, mer extraordinära fall, när principen om ömsesidigt erkännande ställs mot mänskliga rättigheter kan det däremot bli problematiskt. I avsnitt tre kommer uppsatsen därför redogöra för och problematisera EU-domstolens dom i målet *Aranyosi och Căldăraru*, vilket behandlar relationen mellan principen om ömsesidigt erkännande och EU-stadgans tortyrförbud.

3 Aranyosi och Căldăraru

3.1 Bakgrund

Aranyosi frihetsberövades 2014 i Tyskland med stöd av en EAW utfärdad av Ungern för ett påstått brott.⁷² Året därpå frihetsberövades Căldăraru i samma land på samma grund men denna gång på uppdrag av Rumänien.⁷³ De båda påstådda gärningarna uppfyllde Rambeslutets tillämpningskrav men viss osäkerhet rådde kring fängelseförhållandena i de utfärdande staterna⁷⁴ eftersom Ungern och Rumänien tidigare har fällts i Europadomstolen för överträdelse av tortyrförbudet.⁷⁵ Den tyska domstolen ställde sig frågande till hur detta förhållande påverkar verkställandet av de två utfärdade EAW.⁷⁶

3.2 EU-domstolens resonemang

I domen redogör EU-domstolen för de grundläggande principerna om ömsesidigt erkännande och ömsesidigt förtroende.⁷⁷ Därefter konstaterade domstolen att ett överlämnande inte får stå i strid med tortyrförbudet.⁷⁸ EU-domstolen införde därefter en test i två steg som en verkställande rättslig myndighet är skyldig att genomföra för att bedöma risken av ett påstått brott mot tortyrförbudet.⁷⁹

Innan en verkställande myndighet kan besluta om överlämnande enligt en EAW ska de avgöra om det föreligger en verklig risk för att frihetsberövade personer utsätts för behandling i strid mot tortyrförbudet i den utfärdande staten.⁸⁰ Bedömningen ska grundas på

⁷² C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 28–46.

⁷³ Ibid. punkt 47–63.

⁷⁴ Ibid. punkt 42–45 och 59–62

⁷⁵ *Varga and others v. Hungary*, no. 14097/12, no. 45135/12, no. 73712/12, no. 34001/13, no. 44055/13 och no. 64586/13; *Voicu v. Romania*, no. 22015/10, *Bujorean v. Romania*, no. 13054/12, *Constantin Aurelian Burlacu v. Romania*, no. 51318/12 och *Mihai Laurențiu Marin v. Romania*, no. 79857/12; Artikel 3 EKMR.

⁷⁶ C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 46 och 63.

⁷⁷ Ibid. punkt 76–78.

⁷⁸ Ibid. punkt 79–83 jmf artikel 1.3 rambeslutet; Ibid. punkt 84–87 jmf artikel 4 EU-stadgan samt artikel 3 och 15.2 EKMR.

⁷⁹ Ibid. punkt 43 och 60.

⁸⁰ Ibid. punkt 88.

objektiva, trovärdiga, precisa och aktuella uppgifter och påvisa systematiska eller allmänna brister eller brister som rör vissa kategorier av personer eller vissa anläggningar för frihetsberövande för att en fortsatt prövning ska ske.⁸¹ Om så är fallet ska den verkställande myndigheten avgöra om det finns grundad anledning att tro att den berörda personen i det konkreta fallet löper en risk att utsättas för en sådan behandling.⁸² När utredningen besvaras jakande ska den verkställande myndigheten begära en komplettering av den utfärdande myndigheten som avser uppgifter om hur den enskilda personen ska sitta frihetsberövad, vilket den utfärdande staten måste besvara inom viss tid.⁸³ Om det, trots komplettering, ändå står klart att det finns en verklig risk för tortyr i det enskilda fallet ska den verkställande myndigheten skjuta upp, men inte vägra, verkställigheten av en EAW.⁸⁴

En eftersökt person får vid uppskjuten verkställighet fortsatt sitta frihetsberövad så länge den i EU-stadgan skyddade rätten till frihet och säkerhet tillgodoses.⁸⁵ Något icke-tidsbestämt frihetsberövande får således inte förekomma.⁸⁶ Istället ska proportionalitetsprincipen beaktas vid både lagföring och verkställighet.⁸⁷ En konsekvens av detta kan bli att den verkställande myndigheten sätter den eftersökte på fri fot mot att andra mindre ingripande åtgärder vidtas för att förhindra att hen inte avviker från landet.⁸⁸ Detta får pågå tills ett slutgiltigt beslut om verkställandet av EAW har fattats.⁸⁹ När verkställighetshindret undanröjs ska den verkställande myndigheten fatta slutligt beslut om EAW.⁹⁰

⁸¹ Ibid. punkt 89.

⁸² Ibid. punkt 93.

⁸³ Ibid. punkt 94–97 och artikel 15.2 Rambeslutet.

⁸⁴ Ibid. punkt 98.

⁸⁵ Artikel 6 EU-stadgan.

⁸⁶ C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 100–101.

⁸⁷ Artikel 52-1 EU-stadgan och C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 101.

⁸⁸ Artikel 15.1 och artikel 17 Rambeslutet.

⁸⁹ C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 102.

⁹⁰ Ibid. punkt 103.

3.3 Synpunkter på målet

Xanthopoulou menar att synen på principen om ömsesidigt erkännande förändras genom målet *Aranyosi och Căldăraru*. Istället för att vara ett blint förtroende mellan medlemsstaterna övergår tillämpningen mot en viss individuell prövning för den verkställande myndigheten – det blinda förtroendet är dock fortsatt huvudregeln.⁹¹ Detta är i grunden bra men inte tillräckligt. Xanthopoulou argumenterar därför för ett alternativ till presumtionen om ömsesidigt förtroende. I målen *Aranyosi och Căldăraru* ses ömsesidigt förtroende, som leder till ömsesidigt erkännande, som en skyldighet för medlemsstaterna.⁹² Detta menar hon är fel. Istället ska förtroende förtjänas och byggas genom en dialog mellan medlemsstaterna och först då är det möjligt att genomföra ett överlämnande som bygger på ömsesidigt erkännande. Det är nämligen naivt tro att medlemsstater automatiskt upprätthåller mänskliga rättigheter. För att hantera detta problem bör den verkställande myndigheten göra ett proportionalitetstest som utreder huruvida överlämningen är proportionerlig i relation till mänskliga rättigheter i varje enskilt fall.⁹³ Därigenom tryggas ett skydd för de senare snarare än ett skydd för principerna om ömsesidigt erkännande, ömsesidigt förtroende och fri rörlighet för domar och beslut.⁹⁴ I generaladvokatens förslag till avgörande framhålls en snarlik hållning.⁹⁵

Lenaerts ställer sig något mer positivt till utfallet i målen *Aranyosi och Căldăraru*. Domen syftar enligt honom snarare till att skapa en balans mellan principen om ömsesidigt förtroende och mänskliga rättigheter. Därigenom signalerar EU-domstolen att den tidigare kan begränsas och att det är den utfärdande staten som är ansvarig för att garantera att dessa rättigheter upprätthålls inom EU så att ett ömsesidigt förtroende mellan medlemsstaterna kan åläggas dem.⁹⁶

⁹¹ Xanthopoulou (2018), s. 492.

⁹² C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 77.

⁹³ Xanthopoulou (2018), s. 501–502.

⁹⁴ *Ibid.* s. 20.

⁹⁵ GA Bot i C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 106–122.

⁹⁶ *Lenaerts* (2017), s. 837 och där gjorda hänvisningar.

3.4 Analys

Omständigheterna i målet *Aranyosi och Căldăraru* är exceptionella och inte hänförliga till en normal tillämpning av Rambeslutet. EU-domstolens lösning på problemet var därför att låta verkställigheten av den utfärdade EAW skjutas upp men inte vägras. Ställningstagandet kan ses som en utveckling av målet *Lanigan* som gett principen om ömsesidigt erkännande en stark ställning i avseende rambeslutets. Ett överlämningsförfarande baserat på principen om ömsesidigt erkännande förutsätter förtroende mellan medlemsstaterna och att skyddet för mänskliga rättigheter är likvärdigt. Förhållandena i *Aranyosi och Căldăraru* visar dock att det nödvändigtvis inte behöver vara så. Genom att fylla ut de skrivna rättsreglerna förhindrar EU-domstolen att tillämpningen av Rambeslutet undermineras vid förmodade brott mot tortyrförbudet.

Utfallet i *Aranyosi och Căldăraru* kan därutöver skapa bättre fängelseförhållanden i Ungern och Rumänien. Båda länderna har ett intresse av att få Aranyosi respektive Căldăraru överlämnade, men detta är omöjligt under rådande förhållanden. Sålunda har ett incitament till förbättring skapats. Det är inte bara till gagn för de två eftersökta utan också för andra personer som vistas fängelserna och EU-samarbetet i stort.

Införandet av en vägransgrund kan leda till straffrihet för den eftersökte om hen lyckas lämna den utfärdande staten. Det finns inget annat instrument än Rambeslutet för att gripa och överlämna eftersökta personer inom EU. En alternativt ställningstagande där en EAW får vägras i denna situation kan motverka syftet med Rambeslutet som ska tillgodose ett område med fri rörlighet för domar och beslut inom EU – inte skapa straffrihet. Det går därför att argumentera för att en balans mellan mänskliga rättigheter och principen om ömsesidigt erkännande uppnåtts genom *Aranyosi och Căldăraru*.

Ett alternativt synsätt går dock att anlägga. Genom *Aranyosi och Căldăraru* går det att argumentera för att principen om ömsesidigt erkännande skyddas framför den verkställande myndighetens möjlighet att

kontrollera upprätthållandet av mänskliga rättigheter. Denna position intar Xanthopoulou.

Varken i domen eller Rambeslutet anges tidsgränser för hur länge en verkställande myndighet ska vara lojal mot en utfärdad EAW. Istället upphör den att gälla först när den utfärdande staten återkallar den eller verkställighetshindret avhjälpas. Samtidigt följer det av EU-domstolens praxis att den eftersökte får hållas fortsatt frihetsberövad även efter det att tidsfristerna i Rambeslutet passerat så länge det är proportionerligt. Om det skulle bli oproportionerligt föreskrivs istället en skyldighet för den verkställande myndigheten att se till att den eftersökte inte avviker fram till att verkställighetshindret avhjälpas. Någon vägledning hur länge det senare får pågå ges inte i domen. Detta innebär att slutsatserna i *Aranyosi och Căldăraru* kan försätta den verkställande staten i en prekär situation om avhjälpandet tar lång tid.

Sålunda finns det anledning att undersöka om den verkställande myndighetens lojalitet mot en utfärdad EAW kan föranleda en kränkning av den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet i EU-stadgan. Detta avses undersökas i avsnitt fyra.

4 Överlämnandelagen

4.1 Personella tvångsmedel

När en ansökan om överlämnade enligt en EAW inkommer till Sverige ska åklagare anhålla den eftersökte om det finns risk för att denne avviker eller på annat sätt undandrar sig ett överlämnade (flykttfara) eller den eftersökte försvårar brottsutredningen av den gärning som omfattas av EAW (kollusionsfara).⁹⁷ Sålunda föreligger en presumtion om tvångsmedel.⁹⁸ Den kan brytas om det kan antas att förutsättningar för ett överlämnade saknas.⁹⁹ Detta ålägger åklagaren att göra en förhandsbedömning av de i Rambeslutet uppställda vägransgrunderna.¹⁰⁰ Genom ett anhållande tas den eftersökte i förvar.¹⁰¹

Förutsättningarna för att häkta en eftersökt person är detsamma som för anhållande.¹⁰² När häktningsframställan lämnats av åklagare kommer tingsrätten därför i de flesta fall besluta om häktning senast fyra dagar efter att den eftersökte greps eller ett anhållningsbeslut verkställts.¹⁰³ Däremot, om anhållandegrund inte längre föreligger vid häktestidförhandlingen får domstolen inte besluta om häktning.¹⁰⁴ Konsekvensen av häktning är att den eftersökte tas i förvar.¹⁰⁵ Innan ett slutgiltigt beslut i överlämnandefrågan tagits har den eftersökte rätt till omhäktningförhandling var 14:e dag.¹⁰⁶

Icke-frihetsberövande tvångsmedel får användas som substitut till anhållande och häktning om det är tillräckligt att den eftersökte istället meddelas ett reseförbud eller anmälningsskyldighet för att undvika flykt- eller

⁹⁷ Överlämnandelagen 4:5 2 st. första och andra meningen jmf 4:5 5 st. för polisman, tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningens befogenheter.

⁹⁸ Prop. 2003/04:7 s. 116.

⁹⁹ Överlämnandelagen 4:5 2 st.

¹⁰⁰ Friman, Wallentheim och Zetterstedt (2018), kommentar till Överlämnandelagen 4:5 under rubriken ”*Andra stycket*”.

¹⁰¹ Överlämnandelagen 4:6 1 st. jmf med Rättegångsbalk (1942:740) (RB) 24:22.

¹⁰² Överlämnandelagen 4:6 1 st. 3 meningen.

¹⁰³ RB 24:11–16.

¹⁰⁴ RB 24:10.

¹⁰⁵ Överlämnandelagen 4:6 1 st. jmf med RB 24:22.

¹⁰⁶ RB 24:18.

kollusionsfara.¹⁰⁷ Reseförbud innebär att den eftersökte inte får lämna en anvisad vistelseort.¹⁰⁸ Genom anmälningsskyldighet föreläggs hen istället att vara på viss ort och vid vissa tider anmäla sig hos polismyndigheten.¹⁰⁹ Av 25 kap. 2 § BrB framgår att det är möjligt att förena de båda.¹¹⁰ Vid bedömningen ska åklagaren ta hänsyn till att en EAW ska verkställas inom de i Rambeslutet förskrivna tidsramarna. Detta bör föranleda att icke-frihetsberövande tvångsmedel sällan är tillämpliga och presumtionen för frihetsberövande tvångsmedel är stark.¹¹¹ I Överlämnandelagen finns sålunda utrymme för en proportionalitetsbedömning som i de flesta fall leder till att anhållandet eller häktningen ska bestå.

Den svenska myndigheten ska upphäva ett häktningsbeslut om ett fortsatt frihetsberövande skulle vara oskäligt med hänsyn till den tid det pågått i relation till den påföljd som dömts ut eller kan komma att dömas ut.¹¹² Bestämmelsen träffar vid verkställighet av frihetsberövande påföljd situationer då straffet är så kort att påföljden i den utfärdande staten anses avtjänad under handläggningen i Sverige. Vid överlämnade på grund av lagföring omfattas situationer när en risk för att den frihetsberövande åtgärden i Sverige är längre än den som förväntas dömas ut i den utfärdande staten.¹¹³

Utöver åklagarens inskränkta möjlighet att besluta om anmälningsskyldighet eller reseförbud saknar överlämnandelagen som utgångspunkt proportionalitetsbedömning av en eftersökt frihetsberövande.¹¹⁴ Däremot har EU-domstolen i målen *Lanigan* och *Aranyosi och Căldăraru* konstaterat att längden på frihetsberövandet inte får

¹⁰⁷ Överlämnandelagen 4:5 4 st.

¹⁰⁸ RB 25: 1 st. 1 p.

¹⁰⁹ RB 25:1 2 p.

¹¹⁰ RB 25:2.

¹¹¹ Friman, Wallentheim och Zetterstedt (2018), kommentar till Överlämnandelagen 4:5 under rubriken fjärde stycket.

¹¹² Överlämnandelagen 4:6 2 st.

¹¹³ Friman, Wallentheim och Zetterstedt (2018), kommentar till Överlämnandelagen 4:6 under rubriken "Andra stycket" jmf med artikel 26 rambeslutet.

¹¹⁴ Överlämnandelagen 4:5 3 st. jmf Friman, Wallentheim och Zetterstedt (2018), kommentar till Överlämnandelagen 4:6 under rubriken "Proportionalitet".

vara orimlig med hänsyn till förfarandet i det nationella målet.¹¹⁵ Detta kan innebära en skyldighet för den verkställande myndigheten att försätta den eftersökte på fri fot så länge det går att säkerställa att hen inte avviker.¹¹⁶ Detta skiljer sig från hur den svenska rättsordningen i normalfallet hanterar personella tvångsmedel eftersom dessa alltid förutsätter en proportionalitetsbedömning.¹¹⁷

4.2 Rätt till frihet och säkerhet

Tillämpningen av Överlämnandelagen får inte påverka den svenska myndighetens skyldighet att respektera de grundläggande rättigheterna och principerna som fastslås i EU:s primärrätt.¹¹⁸ Av EU-stadgan framgår att var och en har rätt till frihet och säkerhet, men det specificeras inte närmare vad det innebär.¹¹⁹ Istället måste vägledning hämtas i motsvarande bestämmelse i EKMR.¹²⁰ Utgångspunkten är där att frihetsberövanden inte är tillåtna. Däremot finns det vissa situationer som de kan accepteras.¹²¹

I första hand måste tvångsmedlet vara ett frihetsberövande i EKMR:s mening för att skyddet ska kunna tillämpas. I normalfallet bör detta inte vara ett problem eftersom att bestämmelsen syftar till att skydda mot godtyckliga frihetsberövanden av polis, i fängelse eller tvångsvård.¹²² I andra fall kan det däremot vara svårt avgöra. Så kan det vara för anmälningsplikt och reseförbud. Då ska en helhetsbedömning av situationen göras med hänsyn till åtgärdens typ, varaktighet, verkningar och verkställighet. Detta framgår av *Amuur mot Frankrike* och *Medvedyev m. fl. mot Frankrike*.¹²³

¹¹⁵ C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan*, punkt 58 och C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 100.

¹¹⁶ C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan*, punkt 61 och C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 102.

¹¹⁷ RB 24:1 3 st. och 24:5; 25:1 4 st. och JO 1997/98 s. 147 samt NJA 2008 s. 868.

¹¹⁸ Överlämnandelagen 2:4 1 st. 1 punkt jmf artikel 1.3 rambeslutet, skäl 12–13 Rambeslutet och C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, punkt 83; Artikel 6.1 och 4 FEU om EU-stadgan och EKMR:s ställning på EU-rättens område.

¹¹⁹ Artikel 6 EU-stadgan.

¹²⁰ Artikel 52.3 och 52.3 om den inbördes relationen mellan EU-stadgan och EKMR.

¹²¹ Artikel 5.1 EKMR.

¹²² Cameron (2018), s. 93–94.

¹²³ *Amuur v. France*, no. 19776/92 och *Medvedyev and Others v. France [GC]*, no. 3394/03.

I *Guzzardi mot Italien* har tillämpningsområdet för vad som anses vara ett frihetsberövande därutöver vidgats.¹²⁴ Klaganden var internerad på en ö under 16 månader tillsammans med sin familj och hade få andra sociala kontakter. För att lämna bostaden nattetid krävdes särskild anmälan och hen var tvungen att anmäla sig hos polismyndigheten två gånger om dagen och lämna underrättelse över sina telefonsamtal.¹²⁵ I kontrast till detta har Europadomstolen i *Aygün mot Sverige* konstaterat att *kommunarrest*, där en person inte fick resa utanför Stockholms kommun samt var tvungen att anmäla sig tre gånger i veckan hos polismyndigheten, inte utgjorde en kränkning.¹²⁶ *Danelius* hävdar att storleksskillnaden mellan ön och Stockholms kommun varit avgörande för bedömningen.¹²⁷

I andra hand måste frihetsberövandet vara lagligt i nationell rätt. *Danelius* menar att detta förutsätter att åtgärden har stöd i inhemsk lag och att prövningen görs i enlighet med det lagliga förfarandet.¹²⁸ Därutöver ingår ett proportionalitetskrav i vilket frihetsberövanden som inte står i proportion till syftet med åtgärden anses vara en kränkning av skyddet.¹²⁹

Slutligen måste frihetsberövandet vara tillåtet.¹³⁰ Överlämnande enligt en EAW är ett led i ett förfarande som rör utvisning eller utlämning. Frihetsberövanden på grund av Överlämnandelagen är det som utgångspunkt.¹³¹ Så behöver det dock inte alltid vara. En särskilt viktig fråga för Europadomstolen har varit att pröva hur lång tid ett tillåtet frihetsberövande får fortgå utan att en kränkning föreligger. Skälet därför är avsaknaden av tidsfrister i EKMR och uppfattningen att frihetsberövanden ska vara proportionerliga och tidsbestämda.¹³²

I *Quinn mot Frankrike* hölls den klagande frihetsberövad i nästan två år. Detta var med anledning av förseningar i utredningsarbetet ett

¹²⁴ *Guzzardi v. Italy*, no. 7367/76.

¹²⁵ *Danelius* (1991) s. 264 och *Guzzardi v. Italy*, no. 7367/76 punkt 95 och 104.

¹²⁶ *Aygün v. Sweden*, no. 14102/88 och NJA 1989 s. 131.

¹²⁷ *Danelius* (2015), 109-110.

¹²⁸ *Ibid.* s. 112.

¹²⁹ *Ibid.* s. 113.

¹³⁰ Artikel 5.1 a)-f) EKMR.

¹³¹ Artikel 5.1 f) EKMR och C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan* punkt 57.

¹³² *Danelius* (2015), s. 133.

otillåtet frihetsberövande.¹³³ En liknande hållning intogs i *Gallardo Sanchez mot Italien* där den klagande varit frihetsberövad under ett och ett halvt år. Myndigheterna hade då inte arbetat tillräckligt skyndsamt med ärendet varför en kränkning ansågs föreligga.¹³⁴ Däremot har Europadomstolen i *Kolompar mot Belgien* ansett att ett frihetsberövande under två år och åtta månader varit tillåtet eftersom den utlämnande hade skuld i förseningen av utredningen.¹³⁵

I ljuset av *Aranyosi och Căldăraru* kan *Mikolenko mot Estland* ha särskild betydelse. När en person skulle utvisas från Estland till Ryssland krävdes vissa identitetshandlingar som den utvisade vägrade ansöka om. Verkställighet kunde därför inte ske och frihetsberövandet pågick under fyra år. Europadomstolen konstaterade att de estniska myndigheterna efter en tid borde ha förstått att utvisning var omöjlig och att grunden för det tillåtna frihetsberövandet därmed var försuttet, varför kränkning förelåg.¹³⁶ En liknande hållning togs i *Mathloom mot Grekland* där en irakisk medborgare varit frihetsberövad under två år och tre månader trots att det var klart att utvisningen inte skulle kunna verkställas.¹³⁷

4.3 Analys

I detta avsnitt kommer Överlämnandelagens tvångsmedel anhållande, häktning, anmälningsplikt och reseförbud att prövas mot EU-stadgans rätt till frihet och säkerhet. Analysen kommer undersöka om tvångsmedlen utgör frihetsberövande i EU-stadgans mening genom EKMR:s bestämmelser, om de sker i laga ordning, om de är tillåtna och om de uppfyller skyndsamhetskravet. Slutligen kommer frågan om proportionalitet analyseras.

Anhållande och sedermera häktning är den typen av frihetsberövanden som EU-stadgas syftar till att skydda från. Eftersom att anhållande och häktning beslutas om på grund av en EAW sker det som ett led i att utvisa eller utlämna en eftersökt person. När det sker enligt

¹³³ *Quinn v. France*, no. 18580/9, § 49.

¹³⁴ *Gallardo Sanchez v. Italy*, no. 11620/07, § 40.

¹³⁵ *Kolompar v. Belgium*, no. 11613/85.

¹³⁶ *Mikolenko v. Estonia*, no. 10664/05.

¹³⁷ *Mathloom v. Greece*, no. 48883/07.

Överlämnandelagens bestämmelser måste laglighetskravet anses uppfyllt – särskilt eftersom både *Lanigan* och *Aranyosi och Căldăraru* förutsätter en proportionalitetsbedömning vid fortsatt frihetsberövande efter att tidsfristerna i Rambeslutet passerats. Det är således inte kontroversiellt att hävda att tvångsmedlen omfattas av EU-stadgans skyddade område men att de som utgångspunkt ska anses vara tillåtna.

En eftersökt person kan med stöd av Överlämnandelagen istället förses med anmälningsplikt eller reseförbud efter en proportionalitetsbedömning. Denna typ av tvångsmedel, till skillnad från anhållande och häktning, är inte den typ av frihetsberövanden som EU-stadgan avser att skydda från.

Guzzardi mot Italien visar att tvångsmedel som kräver både reseförbud och anmälningsplikt till Polismyndigheten i vissa fall kan kränka den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet. Samtidigt visar *Aygün mot Sverige* det motsatta. Storleken på det område som den eftersökte ska befinna sig inom har betydelse. Den frågan äger Sverige ensamt att avgöra eftersom varken målen *Aranyosi och Căldăraru* eller *Lanigan* lämnar någon vägledning hur detta ska göras. Istället ska de se till att den eftersökte inte avviker. Det tycks därför, i teorin, gå att förse den eftersökte med ett reseförbud så stort som hela Sverige eller med anmälningsplikt hos något kontor vid Polismyndigheten. Detta överskrider med råge Stockholms kommun som i *Aygün mot Sverige* inte ansågs vara en kränkning i EKMR:s mening. Skälet var att tvångsmedlet föll utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Av min undersökning går det däremot inte att utesluta att ett område i storlek med öns *Guzzardi mot Italien* storlek eller mindre beslutas om vilket ansågs vara en kränkning. Sålunda kan en person som på grund av en EAW förses med anmälningsplikt och/eller reseförbud anses vara frihetsberövad i EU-stadgans mening i något fall. Om så är fallet utgör frihetsberövandet ett led i en eftersökt persons utlämning eller utvisning.

Om anmälningsplikt och reseförbud meddelas i enlighet med Överlämnandelagens bestämmelser kan laglighetskravet till en början vara uppfyllt. Däremot kan en ovillkorad skyldighet för den svenska myndigheten att se till att den eftersökte inte avviker bli problematisk. Vid en texttrogen

tolkning kan det innebära att myndigheten ska underlåta att genomföra en proportionalitetsbedömning av tvångsmedlen. Istället ska den svenska myndigheten tillgodose att principen om ömsesidigt erkännande upprätthålls genom att hedra den utfärdande statens EAW. Om anmälningsplikten eller reseförbud utgör ett frihetsberövande i EKMR:s mening innebär det att laglighetskravet inte längre uppfylls.

Hittills i analysen framgår att både anhållande och häktning omfattas av EU-stadgans skydd. Vidare kan anmälningsplikt och reseförbud i vissa fall anses vara frihetsberövanden i EKMR:s mening. Dessa är dock bara tillåtna om de sker tillräckligt skyndsamt. Nedan följer därför en prövning av detta, i ljuset av Sveriges verkställande myndighets avsaknad av kompetens att vägra en utfärdad EAW vid förmodat brott mot tortyrförbudet.

Fängelseförhållandena i Ungern och Rumänien omöjliggör överlämning i *Aranyosi och Căldăraru*. Verkställighetshindret är därför hänförligt till den utfärdande staten. I både *Quinn mot Frankrike* och *Gallardo Sanchez mot Italien* har försumlighet i utredningsarbetet lett till kränkningar av rätten till frihet och säkerhet efter mellan ett och två år. I kontrast till *Kolompar mot Belgien* är försumligheten inte hänförlig till den eftersöktes skuld. Detta kan innebära att en kränkning av skyddet föreligger efter viss tid.

Vidare kan *Mikolenko mot Estland* och *Mathloom mot Grekland* vara vägledande. Efter en viss tid när överlämnande inte anses möjligt kan Sverige vara skyldig till en kränkning av rätten till frihet och säkerhet eftersom att frihetsberövandet inte längre är ett led i en process om utvisning eller utlämning. Avgörande för bedömningen är då hur lång tid det tar för den utfärdande staten att avhjälpa bristen i fängelseförhållandena och därmed undanröja verkställighetshindret som omöjliggör överlämnande enligt principen om ömsesidigt erkännande. Det senare är svårt att avgöra och bör vara olika från fall till fall, samtidigt som det är nödvändigt för att fastställa om en kränkning föreligger.

5 Slutsatser

Principen om ömsesidigt erkännande har en stark ställning i Rambeslutet. Den gör sig uttryckt genom korta tidsfrister, få vägransgrunder och låga tillämpningskrav. Samtidigt har EU-domstolen i målet *Lanigan* accepterat fortsatt frihetsberövande efter att tidsfristerna i Rambeslutet har passerats. Det faller sig därför naturligt att EU-domstolen i *Aranyosi och Căldăraru* väljer att skjuta upp verkställigheten av en utfärdad EAW vid förmodat brott mot tortyrförbudet. Flera fördelar kan därigenom nås. Däribland upprätthållande av överlämnandeförfarandet i Rambeslutet, incitament till förbättring av fängelseförhållanden samt undvika en situation med straffrihet i de utfärdande staterna. Samtidigt hade EU-domstolens praxis från målet *Wolzenburg* varit tvunget att ändrats om en ny vägransgrund skulle införts i *Aranyosi och Căldăraru* istället.

Däremot visar analysen att konsekvenserna av detta ställningstagande kan försätta verkställande myndigheter i Sverige i en situation där de riskerar att bryta mot den eftersöktes rätt till frihet och säkerhet. Överlämnandelagens frihetsberövande och icke-frihetsberövande tvångsmedel kan i vissa fall kränka skyddet om det tar lång tid för den utfärdande staten att avhjälpa verkställighetshindret. Huruvida en kränkning ligger för handen kommer variera från fall till fall. Avsaknaden av en proportionalitetsbedömning vid icke-frihetsberövande tvångsmedel tycks strida mot laglighetskravet i artikel 6 EU-stadgan. När en svensk myndighet inte kan frånsäga den utfärdande statens EAW hamnar de i en situation där de i princip inte kan avhjälpa kränkningen. Det går därför att argumentera för att en konsekvens av *Aranyosi och Căldăraru* är att principen om ömsesidigt erkännande, åtminstone i teorin, prioriteras framför skyddet för rätten till frihet och säkerhet i något fall.

Denna slutsats leder till att skyldigheten att respektera de grundläggande rättigheterna i EU:s primärrätt inskränks i strid med Rambeslutets bestämmelser. Om EU-domstolen i *Aranyosi och Căldăraru*

hade gett den verkställande myndigheten kompetens att vägra en EAW skulle denna situation kunnat förhindras.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

Europeiska Unionen

Europeiska rådet

Ordförandeskapets slutsatser [”Tammerforsslutsatserna”], Europeiska rådet i Tammerfors den 15-16 oktober 1999,

<http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_sv.htm> (hämtad 2019-05-22)

Sverige

Propositioner

Prop. 1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor.

Prop. 2003/04:7 lag om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.

Elektroniska källor

Brunel University London: Dr Ermioni Xanthopoulou,

<<https://www.brunel.ac.uk/people/ermioni-xanthopoulou>>, besökt 2019-05-22.

Europeiska unionens domstol: Presentation av ledarmötena,

<https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7026/sv/>, besökt 2019-05-22.

Nordstedts Juridik Karnov Group: Carl Lebeck,

<<https://www.nj.se/exparter/carl-lebeck>>, besökt 2019-05-22.

Nordstedts Juridik Karnov Group: Hans Danelius,

<<https://www.nj.se/exparter/hans-danelius>>, besökt 2019-05-22.

Transfers of prisoners in Europe: European warrant arrest,

<<https://euprisoners.eu/video/>>, besökt 2019-05-22.

Litteratur

Artiklar

Anagnostaras, Georgios, *Mutual confidence is not blind trust! Fundamental rights protection and the execution of the European arrest warrant:*

Aranyosi and Căldăraru, Common Market Law Review 53: 1675–1704, 2016.

Danelius, Hans, *Europadomstolens domar 1961–1990 — en rättsfallsöversikt*, SvJT 1991 s. 257.

Lenaerts, Koen, *La vie après l'avis: Exploring the principle of mutual (yet not blind) trust*, Common Market Law Review, Vol. 54: 805–840, 2017.

Mitsilegas, Valsamis, 'The symbiotic relationship between mutual trust and fundamental rights in Europe's Area of criminal justice', vol. 6 issue 4, New Journal of European Criminal Law, s. 457-480, 2015.

Nilsson, Hans G., *Ömsesidigt erkännande*, SvJT 2005 s. 887, 2005.

Souminen, Annika, *Grundläggande rättigheter och straffrättsligt samarbete*, Juridiska föreningen i Finland, JFT 1–2/2014 s. 22–54, 2014.

Xanthopoulou, Ermioni, 'Mutual trust and rights in EU criminal and asylum law: Three phases of evolution and the uncharted territory beyond blind trust', Common Market Law Review, Vol. 55 (2): 489-509, April 2018.

Böcker

Bernitz, Ulf & Kjellgren, Anders, *Europarättens grunder*, sjätte upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Cameron, Iain, *An introduction to the European Convention on Human Rights*, 8th edition, Iustus, Uppsala, 2018.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, femte upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Hettne, Jörgen & Otken Eriksson, Ida (red.), *EU-rättslig metod: teori och genomslag i svensk rättstillämpning*, andra upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2011.

Lebeck, Carl, *EU-stadgan om grundläggande rättigheter*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2016.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Påle, Karin, *Villkor för utlämning*, Iustus, Diss. Uppsala : Universitet, 2003, Uppsala, 2003.

Databaser

Håkan Friman, Ulf Wallentheim och Joakim Zetterstedt: Överlämnande enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder (12 juni 2018, upplaga 1A, Zeteo, www.wolterskluwer.se/zeteo), kommentar till 4 kapitel 5 §.

Håkan Friman, Ulf Wallentheim och Joakim Zetterstedt: Överlämnande enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder (2018-06-12, upplaga 1A, Zeteo, www.wolterskluwer.se/zeteo), kommentar till 4 kapitel 6 §.

Rättsfallsförteckning

Den europeiska kommissionen över de mänskliga rättigheterna
Aygin v. Sweden, no. 14102/88, 9 October 1989.

EU-domstolen

C-26/62, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos mot Nederländska skatteförvaltningen*, EU:C:1963:1.

C-6/64, *Flamino Costa mot ENEL*, EU:C:1964:66.

C-120/78, *Rewe-Zentral AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, EU:C:1979:42.

C-294/83, *Parti écologiste "Les Verts" mot Europaparlamentet*, EU:C:1986:166.

C-123/08, *Dominic Wolzenburg*, EU:C:2009:616.

C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*, EU:C:2016:198.

C-237/15, *Minister for Justice and Equality mot Francis Lanigan*, EU:C:2015:474.

C-216/18 PPU, *LM*, EU:C:2018:586.

Europadomstolen

Amuur v. France, no. 19776/92, 25 June 1996, *Reports of Judgments and Decisions 1996-III*.

Bujorean v. Romania, no. 13054/12, 10 June 2014.

Constantin Aurelian Burlacu v. Romania, no. 51318/12, 10 June 2014.

Gallardo Sanchez v. Italy, no. 11620/07, ECHR 2015.

Guzzardi v. Italy, 6 November 1980, Series A no. 39.

Kolompar v. Belgium, 24 September 1992, Series A no. 235-C.

Lawless v. Irland, no. 332/57, 1 July 1961.

Mathloom v. Greece, no. 48883/07, 24 April 2012.

Medvedyev and Others v. France [GC], no. 3394/03, 29 March 2010, ECHR 2010.

Mikolenko v. Estonia, no. 10664/05, 8 October 2009.

Mihai Laurențiu Marin v. Romania, no. 79857/12, 10 June 2014.

Varga and others v. Hungary, no(s). 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 och 64586/13, 10 March 2015.

Voicu v. Romania, no. 22015/10, 10 June 2014.

Quinn v. France, no. 18580/91, 22 March 1995, Series A no. 311.

Generaladvokatens förslag till avgörande

GA Bot i C-404/15 och C-659/15 PPU, *Aranyosi och Căldăraru*,
EU:C:2016:140.

Högsta Domstolen

NJA 1989 s.131.

NJA 2008 s. 868.

Justitieombudsmannen

JO 1997/98 s. 147.